

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ OKUMA YAZMA OKULLARI (ALİ OKULLARI: 1959-1975)

Niyazi Altunya¹

Savaş ve savunma sanatını öğretmek üzere tüm ülkelerin silahlı kuvvetlerinde eğitim yapılır. Askerler, bu ocakta askerlik yanında toplumsal yaşamın gerektirdiği başka bilgi ve becerileri de öğrenirler. Bu eğitim, ülkelerin benimsediği siyasal rejimlere, erlerin geldiği ve dönüp gideceği toplumun gelişmişlik düzeyine göre az çok farklılık gösterir. Özellikle toplumun ve teknolojinin geçirdiği köklü dönüşümler, orduya eğitim konusunda yeni ödevler yükler. Türkiye’de 18. yüzyılın sonlarındaki orduda ıslahat girişimi, Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılıp yeni bir ordu kurulması,

¹ Dr., Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Hayat Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Anabilim Dalı

Tanzimat ve Islahat hareketleri, İkinci Meşrutiyet ve Cumhuriyet devrimleri, önce orduda başlamıştır denebilir.

Cumhuriyet döneminde Harf Devrimi ve Millet Mektepleri en elverişli ortamını Türk Silahlı Kuvvetleri'nde (TSK) bulmuştur. Eğitim düzeyi yetersiz yüzbinlerce askeri 1-3 yıl arasında silahaltında bulunduran TSK, özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında, okuma yazma öğretimi yanında, yurttaşlık bilinci kazandırma gibi çok önemli bir ödevi de üstlenmiştir. Disiplin altında bulunan askerlere okuma yazma, matematik, yurttaşlık, sağlık bilgisi ve değişik türde meslek eğitimi vermek oldukça kolaydır. Üstelik TSK'de her türlü eğitici ve öğretici eleman bulmak olanaklıdır. Tarım ve iş bilgisi öğretimi, yoğun hayvan gücüne ve gıdaya gereksinimi olan ordunun kendisi için de gerekli idi. Diğer yandan, terhis edilip köylerine, kentlerine dönen gençler, gittikleri yerlere modern üretim tekniklerini bu yolla götürebiliyorlardı. Erler, silahaltında iken de ağaçlandırma, yol, okul, hastane yapımı gibi hizmetleri görerek hem eğitiliyor hem de toplumsal hizmetlere katkıda bulunuyorlardı.

Türkiye'de bu konularda zaman zaman yasal düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin, 14 Şubat 1924'te kabul edilen 415 sayılı yasa, askerlere barış zamanında yeni ziraat usullerinin öğretimi ile ilgilidir. Ülke düzeyinde, 16-45 yaş arasındaki yurttaşları zorunlu halk eğitimi (okuma yazma seferberliği) kapsamına almak üzere, 11 Kasım 1928'de kabul edilen *Millet Mektepleri Teşkilatı Talimatnamesi*, kuşkusuz askerleri de kapsıyordu. 1959'da ABD ile anlaşma ve askeri emirlerle başlatılıp 1961'de yönetmelikle, 1963'te 291 sayılı yasa ile düzenlenen Türk Silahlı Kuvvetleri Okuma Yazma Okulları da bu yönde önemli bir girişimdir. Yazımızın asıl konusu da bu son uygulamadır.

Türk Silahlı Kuvvetleri Okuma Yazma Okullarının Açılışı

1928'de başlayan Millet Mektepleri, 1932'de başlayan Halkevleri, 1936'da başlayan Köy Eğitimcileri, 1937'de başlayan Köy Enstitüleri girişimlerinin başladığı biçimde sürdürülememesi, 1950'lerde, özellikle

kırsal alanda, nüfus artışı ile birlikte okumaz yazmazlığın ciddi boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. Köy Enstitüsü uygulaması ve onun bir parçası olan Köy Okulu Seferberliği, 1955'te okulsuz ve öğretmensiz köy bırakmamayı hedeflemişti. Bu plan 1946'da duraksatıldı, 1950'de kaldırıldı. 1960'ta okuryazarlığın nüfusun ancak yüzde 39'una ulaşabildiği, okul sayısının toplam köy sayısının yarısına bile ulaşmadığı ortaya çıkmıştır.

1950'lerin ortasında bu durum sorumlu kişileri yeniden düşündürmeye başladı. Hiç değilse silahaltına alınan okumaz yazmaz gençlere, bu hizmet orduda verilebilirdi. Bu erler zaten 1-3 yıl arasında devletçe bakılıp besleniyordu. Silahaltında öğretmen de vardı. Ancak, yine de önemli bir altyapı yatırımı gerekiyordu. O yıllar Türkiye, ABD ile müttefikti ve iki devlet arasında değişik ikili anlaşmalar imzalanmıştı. Bunlardan biri (en hayırlısı) orduda erlerin okutulması ile ilgili olanı idi.

Projenin başından sonuna kadar sorumluluk üstelenen Sayın *Prof. Dr. Feyzi Öz* görüşmemizde (24.12.2012) bu konuda ilk çalışmaların, ABD'li uzmanlarla birlikte 1957'de başlatıldığını belirtmiştir. ABD, projeye daha çok mali yardımda bulunmuş, diğer çalışmalar daha çok Türk yönetici ve uzmanlar tarafından yürütülmüştür. Bu arada program geliştirme, ders kitabı hazırlama gibi çalışmalara *Turhan Oğuzkan* (Prof. Dr.) yön vermiş, zaman zaman başka Türk uzmanlar da katılmıştır.

Söz konusu Okuma Yazma Okulları'nın amacı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Okuma Yazma Okulu Yönetmeliği*'nde şöyle belirlenmiştir (TD: 07.08.1961/1166):

Silah altına alınan erlerden okuma yazma bilmeyenlere, askerlik eğitiminden önce okuma yazma öğretmek; Türk vatandaşı ve asker olarak gerekli asgari temel bilgileri kazandırmak ve kendilerini anlayış, disiplin ve beden kabiliyeti itibarıyla temel askerlik eğitimine hazırlamaktır.

15 Nisan 1959'da açılmaya başlanan bu okullar, sonradan çıkarılan (1111 sayılı Askerlik Kanunu'na ek) 18.07.1963 tarih ve 291 sayılı

yasaya göre 1975'e kadar, yani 16 yıl hizmet verecekti. Başlangıçta birkaç askeri birlikte barakalarda deneme olarak başlatılan bu uygulama, daha sonra 16 yerde her biri 41 üniteden oluşan mükemmel binalarda yürütüldü. Bunların yerleri; Amasya, Ankara (2 tane), Burdur, Çanakkale, Denizli, Edremit (Balıkesir), Erzincan, Isparta, İskenderun (Antakya), İzmir (2 tane), Kütahya, Manisa, Silvan (Diyarbakır), Sivas'tır. Bu okulların toplam kapasitesi yaklaşık 17.000'dir. Demek ki yılda dörder aylık üç devrede yaklaşık 78.000 er okutulabiliyordu (Koç, 1981).

Okuma Yazma Okullarının Yönetimi ve Eğitici Personeli

TSK Okuma Yazma Okullarının yönetiminde TSK'nin örgüt yapısına uyulmuş, bu okulların eğitimle ilgili işlerini yürütmek, eşgüdümü sağlamak üzere Genelkurmay Başkanlığı'nda bir 'Teşkilat Eğitim Dairesi' kurulmuştur. Bu daire, söz konusu okullarla ilgili yapılacak ortak çalışmaları, Türk ve ABD'li uzmanlarla birlikte yürütecekti (Akalın, 1961).

TSK Okuma Yazma Okulları Yönetmeliği'nde belirtildiğine göre (m.3) tabur düzenindeki bu okullarda yönetim askeri iç hizmet yasa ve yönetmeliklerine uygun olarak yürütülecekti. Her okulun bir komutanı (yarbay), onlara bağlı bölük komutanları (binbaşı) ve gerekli yardımcı subay, astsubay ve erbaşlar bulunacaktı. Adı geçen yönetmeliğe göre, okul komutanı okulun tüm öğretim, eğitimi ve yönetim çalışmaları ile disiplin işlerinin sorumlusu, düzenleyicisi ve amiridir (m.4).

TSK Okuma Yazma Okullarının, her birinde, "Milli Eğitim Bakanlığı'nca tayin edilen sivil eğitim şefi, eğitim işlerinde okul ile işbirliği halinde çalışır ve genel kültür eğitimi işlerinde eğitim merkezi [okul] çalışmalarına müşavirlik eder"(m.6). Eğitim şefinin belli başlı görevleri arasında; "okulun öğretim ve eğitim çalışmalarının yönetmelik program ve emirlere göre yürütülmesini kontrol etmek"; "okul emrine verilecek öğretmenleri işe başlamadan önce yetiştirmek"; "öğretmenlerin çalışmalarını takip ve kontrol etmek"; "öğretmenlerin iş

içinde meslek yönünden gelişmelerini sağlamak”; “öğretim ve eğitimle ilgili toplantılar tertip ettirmek...”; “okula alınacak erlerin seçim ve gruplara ayrılması ve dershanelere dağıtımını sağlamak; “öğretmenlerin taltif ve tecziyeleri için ilgili kumandanlıklara tekliflerde bulunmak” yer almaktaydı (m.7).

İlköğretim müfettişleri arasından görevlendirilen eğitim şefleri, okul komutanının emrinde bir sivil görevli konumunda idiler. 1959-1961 yılları arasındaki okuma yazma okullarında önce yedek subay ilkokul öğretmenleri, sonra yedek subaylık hakkı kaldırılan ilköğretmen okulu çıkışlı ilkokul öğretmenleri görev yaptılar. Bunlardan 1962’de alınan ilk gruptakiler çavuş rütbesiyle okuma yazma okulu öğretmenliklerine atandılar. 18.07.1963 tarih ve 291 sayılı yasa ile bu ilkokul öğretmenlerinin dört aylık er eğitiminden sonra sivil kıyafetle ve Milli Eğitim Bakanlığı’ndan aylık alarak TSK Okuma Yazma Okulu öğretmeni olmalarına olanak tanındı. Sonuna (1975 yılına) kadar uygulama böyle sürdü.

Yönetmeliğe göre bu okullara, askere çağrılan öğretmenlerden, gereksinmenin yüzde 10 fazlası kadar atanıyordu. Ayrıca 16 dershaneye 5 yedek öğretmen, bir spor öğretmeni ve bir de kütüphaneci öğretmen görevlendiriliyordu. Yeni görevlendirilen öğretmenler, 15 günlük bir kurstan sonra işe başlatılıyordu (m.14-15).

Yine yönetmeliğe göre sınıf öğretmenlerine eğitim öğretim görevlerini aksatacak başka görevler verilemezdi (m.17). Bu öğretmenlere, usta askerlerden en az ilkokul mezunu birer onbaşı yardımcı olarak verilirdi.

Okuma Yazma Okuluna Ayrılacak Erler

Biraz önce anılan yönetmeliğin 1. maddesinde “okuma yazma bilmeyen erlerin, askerlik eğitiminden önce” bu okullara alınacağı belirtiliyordu. Aynı yönetmeliğe göre, “okuma yazma okuluna, okuma yazma bilmeyen erler alınır” (m.21). “Okuma yazma okuluna gelen erler, genel yetenek testi uygulanmak ve mülakat yapmak suretiyle **A, B, C** yetenek

gruplarına ayrılırlar. Yeteneği birbirine yakın olan erler aynı dershanelere verilirler. Eğitimin başlangıcından itibaren en çok iki hafta içinde yeteneğine uygun olmayan dershaneye verildiği anlaşılanların dershaneleri değiştirilebilir” (m.24).

Testler yazılardan değil, şekillerden oluşuyordu.

Yönetmeliğe göre, yaşı 35’ten yukarı, saralı ya da bulaşıcı hastalığı olanlarla “zekâ ve beden durumu itibariyle eğitimden faydalanamayacak derecede yeteneksiz olduğu doktor, eğitim şefi ve planlama subayından kurulu bir komisyon kararı ile tespit edilen” erler bu eğitime alınmazlar (m.23).

Bu okullarda, okuma yazma bildiği halde bu durumunu gizleyerek dört ayı rahat geçirmek isteyenlere de rastlanmıştır (Öz’le kişisel görüşme, 24.12.2012). Yönetmeliğe göre, bu konuda yanlış beyan verenler okuldan çıkarılıp askerlik eğitimine gönderilir ve haklarında cezai işlem de yapılır (m.21).

Hem Öz’ün belirttiğine, hem bu satırları yazanın bu okullardan birinde çalışırken yaptığı gözlemlere göre, az çok okula devam ettiği, hatta ilkokulu bitirdiği halde okuma yazma öğrenemeyen ya da bu becerisini kaybedenlere de rastlanmış, bunlar da okula alınmıştır. Bunlardan bir kısmının bu okullarda da yeterince okuma yazma öğrenemedikleri gözlemlenmiştir. Buna karşılık önceden hiç okul yüzü görmeden bu okullara gelenlerden çok iyi düzeyde okuma yazma öğrenenler olmuştur.

Okuma Yazma Okulu Programları ve Eğitim Öğretim

TSK Okuma Yazma Okullarının süresi ilk iki yılda iki aydı. Sonra bu süre yetersiz bulunarak dört aya (en az net 84 iş günü) çıkarılmıştır (Öz’le görüşme, anılan yönetmelik, m.42 ve yazarın gözlemi).

Yönetmeliğe göre, haftanın beş günü 6’şar, cumartesi günleri 4’er ders, haftada 2 saat askerlik eğitimi yapılmalıydı. Dersler 45’er, teneffüsler

15'er dakika idi (m.44). Haftada Türkçe dersine 22, Matematik dersine 8, Yurt ve Yaşama Bilgisi dersine ise 4 saat ayrılıyordu (Koç, 1981).

Bu okullarda üç ders okutulmakta idi: 1) *Türkçe*: I-II-III-IV; 2) *Matematik*: I-II; 3) *Yurt ve Yaşama Bilgisi* (ders kitapları ve kılavuzlar, 1971). Yönetmeliğe göre, bu derslerin programları Genelkurmay Başkanlığı Teşkilat Eğitim Dairesi'nde görevli uzmanlarca hazırlanır; Milli Eğitim ve İçişleri bakanlıklarının görüşleri alındıktan sonra Milli Savunma Bakanlığı'nın onayı ile yürürlüğe girer (m.43).

Bu okullarda uygulanan ders kitapları ve kılavuzlar, 1936-1960 arasında uygulanan Köy Eğitimlerininkinden esinlenilerek, yani paket programlar biçiminde oluşturulmuştur. Her dersin nasıl işleneceği kılavuzlarda ayrıntıları ile belirlenmiştir. Bunun için dersler numaralandırılmıştır: Ders 1, Ders 2, Ders 3... gibi. Türkçe için, ilk ikisi "İlkokuma Yazma" öğretimine özgü olmak üzere 4 ders kitabı, 2 alıştırma kitabı, 3 kılavuz; Matematik için 1 ders kitabı, 2 kılavuz hazırlanmış; Yurt ve Yaşama Bilgisi için 1 ders kitabı hazırlanmış ancak kılavuz hazırlanmamıştır. Kılavuzlar, aynı zamanda birer hazır ders planı kitabıdır. Derslerin Türkçe kılavuzundaki sayısı toplam 306'dır. Türkçe 4 ders kitabının kılavuzu yoktur. Matematik ders sayısı 77, Yurt ve Yaşama Bilgisi ders sayısı ise 22'dir (Uygulanan ders kitapları ve kılavuzlar, 1971).

Türkçe ders kitaplarının içeriği, **Ali** adındaki köylü bir gencin; köyündeki yaşamı, askere alınışı, okuma yazma okulu ve kıtadaki yaşamından oluşan uzun bir öyküdür. Her cümle ya da metin, bu öykünün bölümleridir. Öykü, Ali'nin onbaşı olarak terhis olmasıyla sona erer. O zaman köylerde yaygın olarak kullanılan "Ali" adı ve Ali'nin serüveni, bu okulların halk arasındaki gayri resmi adının "Ali Okulları" olarak anılmasına da neden olmuştur.

Anılan yönetmeliğe göre, okuma yazma okullarında bir dersane için gerekli olan sıra (iki ere bir tane), sandalye, bayrak, Atatürk resmi, harita, saat, dolap, ağırlık ve uzunluk ölçüleri, makas vs. verilir. Her

ere birer takım ders ve alıştıırma kitabı, yeteri kadar defter, kalem, silgi vb. verilir. Her öğretmene kitaplarla birlikte kılavuzlar, defter, kalem vs. verilir. Kitap ve kılavuzlar, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nca kabul edilmiş olacaktır (m.46, 47, 48).

Yönetmelik, eğitim öğretimle ilgili bazı yedek ilkeler de getirmiştir. Örneğin, “dersler, kitap ve kılavuzlara uygun olarak okutulur. Erlere program dışı ve seviyelerinin üstünde bilgi verilmez” (m.49). “Mütalaa [etüt] saatlerinde öğretmen ve öğretmen yardımcıları dersanelerinde bulunup erleri [derse] çalıştırır. Özellikle geri durumda bulunan erlerin yetişmesiyle ilgilenirler” (m.51). “Okuma yazma okulundaki erlere, ders ve mütalaadan alıkoyacak, eğitim ve öğretimine zarar verecek işler yaptırılmaz. Bu erler (...) tören hazırlıklarına, törenlere ve eğitim merkezindeki eğitim yönünden yapılacak denetlemelere iştirak ettirilmezler” (m.52).

Yine bu yönetmeliğe göre, bu okullarda çalışan öğretmenlerle erler, bölük komutanınca askeri usullere göre denetlenir (m.53). Eğitim şefinin çalışması da il milli eğitim müdürü tarafından denetlenir (m.54).

Aynı yönetmeliğe göre erlerin başarısı, Genelkurmay Teşkilat Eğitim Dairesi'nden gönderilen testlerle ya da okulda düzenlenecek yazılı ve sözlü sınav materyali ile değerlendirilir (m.55). Sınavlar, okul komutanının görevlendireceği üçer öğretmenden oluşan komisyonlarla yapılır (m.58). Başarı için 100 üzerinden Türkçeden en az 60, diğer derslerden en az 50 not almak gerekir (m.61). Başarılı olanlara yönetmelikteki örneğe uygun olarak başarı belgesi verilir (m.62).

Yetişkinler İçin İlk Okuma Yazma Denemesi

TSK Okuma Yazma Okulu modeli, sadece yetişkin eğitimi için değil, ilkokullardaki okuma yazma öğretimi için de önemli veriler sağlamıştır. Örneğin, okuma yazma materyalinin halk arasında yaygın olarak kullanılan sözcüklerden hazırlanması, yetişkinlerin okuma yazmayı nasıl öğrendikleri konusunda yapılan deneme, oldukça öğreticidir

(Oğuzkan, 1962). Burada sözü, uygulamanın başından sonuna kadar sorumluluk üstlenen Feyzi Öz'e bırakalım (Öz, 2002:6):

Okuma-yazma materyali yazmaya başlamadan önce, halkın dilindeki kelimelerin tespit edilmesi gerekiyordu. Bu amaçla berber dükkânlarına, pazarlara, alışveriş yerlerine, köy odalarına teypler konularak halkın sözlü ifadelerindeki kelimeler araştırıldı. Daha sonra halkın okuduğu gazeteler ve kitaplar taranarak halk dilindeki kelimeler tespit edildi. Yazılı ve sözlü ifadelerdeki kelimelerin kullanılma sıklığını belirleyen bir kelime listesi oluşturuldu. Kullanılacak kelimelerin belirlenmesinden sonra, kitapların yazılmasına geçildi.

Bu taramada halk dilindeki 750 sözcükten en çok “demek” (8742 kez), en az “göl” (19 kez) sözcüklerinin yinelendiği görülmüş (Öz, 2002: 110-122). Yine Öz'ün belirttiğine göre erler, için hazırlanan ilkokuma kitapları 200 sözcükle yazılmıştı (Kişisel görüşme, 24.12.2012).

Asıl ilginç ilkokuma yazma öğretimine, cümleden, kelimedenden ya da harften başlamanın ne sonuç vereceği konusundaki deneme idi. Burada sözü yine Öz'e bırakalım:

Orduya yeni katılan erlere testler uygulanarak birbirlerine eşit nitelikte üç deneme grubu oluşturuldu. Bu gruplar, aynı özellikleri taşıyan sınıflara oturtuldu. Deneme gruplarıyla ders yapacak olan, nitelikleri birbirine benzeyen üç yedek subay ilkokul öğretmeni seçildi. Böylece bilimsel deneme esaslarına uygun üç dershanede öğretim başladı.

Birinci dershanede *Harf Yöntemi* uygulanıyordu ve bu yönetime göre hazırlanmış olan materyal kullanılıyordu.

İkinci dershanede *Kelime Yöntemi* uygulanıyordu ve bu yönetime göre hazırlanmış olan materyal kullanılıyordu.

Üçüncü dershanede ise *Cümle Yöntemi* uygulanıyordu ve bu yönetime göre hazırlanmış olan materyal kullanılıyordu.

Deneme gruplarının çalışmaları (...) Turhan Oğuzkan, Elois Enata ve M. Feyzi Öz'den oluşan bir komisyon tarafından dikkatli ve devamlı bir şekilde izleniyordu.

Birinci deneme sonuçları değerlendirildikten sonra ikinci denemenin yapılması uygun görüldü. İkinci denemede, sınıf öğretmenlerinin

rolleri ve dershaneleri değiştirildi. Birinci denemede harf yöntemi uygulayan öğretmene cümle yöntemi uygulama; kelime yöntemi uygulayan öğretmene harf yöntemi uygulama; cümle yöntemi uygulayan öğretmene ise, kelime yöntemi uygulama görevi verildi. Dikkatli ve devamlı bir izleme ile ikinci deneme de sonuçlandı.

Birinci ve ikinci deneme çalışmaları sonunda, erlere uygulanan testlerle ve okutma yöntemi ile sonuçlar değerlendirildi. Bu değerlendirmelere sınıf öğretmenleri de katıldı.

Bilimsel değerlendirme tekniklerine uygun olarak yapılan çalışmalar sonucunda, en yüksek başarı *Cümle Yöntemi* uygulayan dershanelerden alınmıştı. İkinci derecede başarı *Kelime Yöntemi* uygulayan dershanelerde, en düşük randıman ise *Harf Yöntemi* uygulayan dershanelerde olmuştu.

Böylece ülkemizde yapılmış olan bu ilk bilimsel denemeler sonucunda, yetişkinler için en uygun okuma-yazma öğretim yönteminin *Cümle Yöntemi* olduğu açık bir şekilde tespit edilmiş oldu (Öz, 2002: 7-8).

Projede etkin rol üstlenen Turhan Oğuzkan'a göre, metin ve cümle okumada kesinlikle bütünlük ve doğal (konuşur gibi) okuma yaklaşımı temel alınmalıdır. Yeni sözcükleri öğrenmede 'sökme' yani birleştirme yaklaşımı da izlenebilir (Oğuzkan, 1962). Zaten erlere verilen 19 cümle, önceden öğrenilen sözcüklerin, sözcükler önceden öğrenilen hecelerin, heceler de önceden öğrenilen harflerin birleştirilmesiyle; yani *karma* bir yaklaşımla öğretilmelidir.

Erlerde, hem öğrendiklerini pekiştirme, hem söz dağarcıklarını geliştirme hem de çeşitli konularda bilgilerini (sağlık, tarım, tarih, coğrafya, matematik vb.) artırma amacıyla ayrıca seminerden geçirilmiş çeşitli yazarlarca 40 adet 'yardımcı kitap' hazırlanmıştır. Bu kitaplar, erlerin öğrendikleri sözcüklerden yararlanıp onlara birkaç yeni sözcük katarak düzenlenmiş; önce kısa cümleli, giderek sözcük, cümle ve sayfa sayısı artan metinlerden oluşmaktadır. Bu kitapçıklar

daha sonra halk eğitimi merkezlerine ve köy okullarına da dağıtılmıştır. MEB'de bu kitapların hazırlanmasıyla ilgili bir 'Basılı Eğitim Malzemeleri Hazırlama Bürosu' kurulmuştu.

Matematik, Yurt ve Yaşama Bilgisi derslerinin öğretiminde Millet Mektepleri ve ilkokullarda uygulanan yöntemlerden yararlanılmıştır.

Sonuç/Değerlendirme/Öneri

TSK Okuma Yazma Okulları deneyimi, Cumhuriyet döneminde; Millet Mektepleri, Köy Eğitimcileri ve Köy Enstitüleri deneyimlerinden sonra en önemli yetişkin eğitimi atılımıdır. Bu deneyim, ucunda ABD mali yardımı olsa da eğitimbilimsel yönden Türk eğitimcilerinin eseridir. ABD yardımı, Köy Enstitüleri ve Köyde Eğitim Seferberliği'nin duraksatılmasının yarattığı boşluğun bir sonucudur. O seferberlikler durdurulmasaydı bu konuda bir dış yardıma gerek kalmayacaktı. Eğitim materyali geliştirme konusunda Türkiye zaten yeterli deneyime sahipti. Gerek Millet Mektepleri ve Halk Dershanelerinde, gerekse Eğitimci Köy okullarında kullanılan materyal iyi incelenirse, bu savımıza hak verilecektir.

Okuma Yazma Okulları, Türk Ordusundaki ilk deneyim değildir. Önce gerçekleşen Millet Mektepleri ve Halk Dershaneleri uygulamasının en verimli olduğu ortam, TSK'de oluşmuştur. Ayrıca Türk Ordusu yetiştirdiği elemanlarla 1936'da başlayan Köy Eğitimci Kurslarına; çavuş, onbaşı, yazıcı olarak orduda öğreticilik ve yöneticilik deneyimi kazanmış okuryazar adaylar yetiştirerek önemli ölçüde katkıda bulunmuştu.

1959-1975 yılları arasında TSK'de varlık gösteren Okuma Yazma Okulları önemli bir hizmet vermiştir. Bu okullardan geçen er sayısı 532.266, bu süre içinde Milli Eğitim Bakanlığı'nın halk eğitimi kurslarından geçenlerin sayısı ise 577.111'dir (Koç, 1981). TSK Okuma Yazma Okulları, Milli Eğitim Bakanlığı için de özendirici olmuştur. Askerde okuma yazma öğrenen köylü gençler, eş ve yakınlarında bu yönde talep yaratmıştır (Öz, 2002: 13-15). Okuma yazma öğrenen

gençlerde yüksek bir moral güç oluşmuş, bunların birçoğu ilkokulu dışardan bitirmiş, yeni mesleklere yönelmiş, iş bulmada avantaj sahibi olmuşlardır.

Kuşkusuz Okuma Yazma Okulları girişimi daha verimli olabilirdi. Örneğin 2-3 yıllık askerlik süresinin dört ay yerine, daha uzunca bir kısmı genel eğitime ayrılabilirdi. Dört ay bu iş için kısa bir süredir. Hatta yavaş öğrenenler için, askerlik süresini geçmemek koşuluyla daha farklı (uzun) süreler ayrılabilirdi. Yapılan gözlemlere göre, askerlik eğitimi için okuldan sonra kıtaya gönderilen erler, orada okuma yazmalarını pekiştirememişlerdir. Ayrıca, projede yer alan her erin köyüne 100 kitaptan oluşan bir kütüphane ile gitmesi düşüncesi de gerçekleşmemiştir.

Bu satırların yazarının, okuma yazma okullarındaki eğitim sürecinde yaşanan sorunlarla ilgili bazı gözlemleri bulunmaktadır. Bunları satırbaşlarıyla belirtelim:

- 1961'den sonra buralarda “er öğretmenlik” yapanlar moralce iyi değildiler. Çünkü askeri kurallara göre onbaşılar bile onlara emir verecek konumdaydılar. Bu durum, hizmette verimi olumsuz etkilemiştir.

- Bu okulların eğitim şefleri okul komutanının astı durumundaydılar. Dolayısıyla öğretmenler üzerindeki etkileri sınırlıydı.

- Yönetmelikte belirtilenlerin aksine bu okullardaki erler, usta askerler tarafından yapılacak işlerde çalıştırılmışlar; dershaneye uykusuz, yorgun ve bitkin halde gönderilmişlerdir. Geceleri, gereksiz ve keyfe dayalı “yoklama var, kalk” uyarılarıyla sürekli gerginlik ve bezginlik yaratılmıştır. Bazı erler sınıflarda uyumak zorunda kalmışlardır. Bu konuda öğretmenlerin uyarıları ise komutanlarca disiplinsizlik sayılmıştır.

- Erlerin başarı durumları hiçbir zaman nesnel değerlendirilmemiş, komutanların üstlerine karşı zor durumda kalma endişeleri tüm sınıflarda başarıyı şişirmiştir.

Okuma Yazma Okulları bugün de yaşatılabilir; hem okumaz yazmazlığın giderilmesine, hem meslek eğitime, hem de askerlerin genel kültür düzeylerinin geliştirilmesine katkıda bulunabilirdi. Bugün orduda her türlü öğretici eğitici eleman bulmak kolaydır. Askerler, verecekleri toplumsal hizmet karşılığında, girdiler azaltılarak daha iyi eğitilebilirler. Bu konuda açıköğretim olanaklarından da yararlanılabilir.

KAYNAKÇA

- Akalın, K. (1961). Ordumuzda Temel Eğitim Çalışmaları. İlköğretim Dergisi, Sayı: 482
- Ekemen, C. (1961). Okuma Yazma Okulları. İlköğretim Dergisi, Sayı: 491
- Enata, Eloise ve P.T. Luebeke, Turhan Oğuzkan. *Türkçe 1-2-3*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1971
- *Türkçe Alıştırma 1-2*
- *Türkçe Kılavuzu 1-2-3*
- Feyzi Öz'le kişisel görüşme, 24.12.2012.
- Koç, N. (1981). Atatürk'ten Bu Yana Türk Silahlı Kuvvetlerinde Okuma Yazma Öğretimi. Türkiye'de İşlevsel Okur Yazarlığın Yaygınlaştırılması. Milli Eğitim Bakanlığı, 68-76
- Oğuzkan, T. (1962). İlk Okuma Yazma Öğretiminde Ordudaki Denemenin Getirdiği Işık. İlköğretim Dergisi, Sayı: 505
- Oğuzkan, T. (1971). *Türkçe 4*
- Öz, M. F. (2002). Türkiye Cumhuriyeti'nde Okuma-Yazma Seferberlikleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Tekışık, H. H. ve Karabıyık E. Ü. (1982) (der). İlköğretimle İlgili Kanunlar. Ankara: Üner Yayınevi
- Tuğrul, Mehmet ve Hamdi Olcay, Paul T. Luebke. *Matematik*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1970
- *Matematik Kılavuzu*. 1970
- *Yurt ve Yaşama Bilgisi*. 1970
- Türk Silahlı Kuvvetleri Okuma Yazma Okulu Yönetmeliği (1961). Tebliğler Dergisi (TD): Sayı 1166
- Üsterci, C. (1959). Ordumuzda Okuma Yazma Taburları. Eğitim Hareketleri, Sayı 55-56